

Κωνσταντῖνος Κ. Παπουλίδης

**Ἡ Ρωσία καί ἡ Ἑλληνική Ἐπανάσταση τοῦ 1821-1822·
(Μέ ἀφορμή τήν πρόσφατη δημοσίευση ἐγγράφων
ἀπό τά Ἀρχεῖα Ἐξωτερικῆς Πολιτικῆς τῆς Ρωσίας)**

V n e š n j a j a p o l i t i k a R o s s i i X I X
i n a č a l a X X v e k a ; D o k u m e n t y r o s -
s i j s k o g o m i n i s t e r s t v a i n o s t r a n -
n y h d e l ; S e r i j a v t o r a j a ; 1 8 1 5 - 1 8 3 0 ;
T o m Č e t v e r t y j (d v e n a d c a t y j) : M a r t
1 8 2 1 g . - d e k a b r ' 1 8 2 2 g .

[= Ἡ Ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Ρωσίας τὸ 19. καὶ ἀρχές τοῦ 20 αἰ., "Ἐγγραφα τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας, Σειρά δεύτερη: 1815-1830, Τόμος τέταρτος (δωδέκατος): Μάρτιος 1821-Δεκέμβριος 1822.], Μόσχα (Nauka) 1980, σσ. 784 [Ministerstvo Inostrannyh del SSSR]*.

Ἡ ἔκδοση διπλωματικῶν ἐγγράφων μιᾶς χώρας εἶναι πάντοτε γεγονός πού πρέπει νά χαιρετίζεται μέ μεγάλη χαρά ἀπό τόν ἐπιστημονικό κόσμο, γιατί κυρίως βοηθᾷ στόν ἐμπλουτισμό τῶν ιστορικῶν καί ἄλλων γνώσεών μας, ἀλλά καί στήν ἀκριβῆ ἐπανεξέταση καί τοποθέτηση τῶν διμερῶν καί τῶν διεθνῶν θεμάτων, καί ἔχουμε πιά στά χέρια μας τά αὐθεντικά στοιχεῖα, ὅπως αὐτά δημοσιεύονται:

Ἐδῶ καί πολλά χρόνια (ἀπό τὸ 1960 κἔξ) ἡ σοβιετικὴ ἐπιστήμη, μέσω τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν τῆς ΕΣΣΔ, ἐκδίδει σειρά διπλωματικῶν ἐγγράφων τοῦ 19. μέ ἀρχές τοῦ 20. αἰ. Ἡ ἔκδοση γίνεται ἀπό εἰδική ἐπιτροπὴ τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, στήν ὁποία προΐσταται ὁ ὑπουργός ἐξωτερικῶν τῆς ΕΣΣΔ Α.Α. Γρογκο. Τὸ δωδέκατο τόμο, τόν ὁποῖο παρουσιάζουμε στό σημεῖωμα αὐτό, προετοίμασε ἐπιτροπὴ, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπό τίς κυρίες I.S. Dostjan καί N.V. Kuznecova καί τοὺς κυρίους G.K. Deev, V.P. Kostylev, V.I. Mazaev, O.V. Orlik, M.K. Radeckij, μέ προϊστάμενο τόν ἀκαδημαϊκό A.L. Naročnickij.

Ὁ τόμος αὐτός ἀποτελεῖται ἀπό τόν πρόλογο (σσ.5-9), τὴν παράθεση τῶν ἐκδιδομένων διπλωματικῶν ἐγγράφων, πού τά περισσότερα εἶναι στά γαλλικά, μέ τὴ μετάφρασή τους στὴ ρωσικὴ γλῶσσα (σσ. 10-622). (Ἐδῶ θά πρέπει νά ἀναφέρουμε ὅτι γίνεται μνεῖα πολλῶν ἄλλων ἐγγράφων, τά ὁποῖα, ἐπειδὴ δημοσιεύτηκαν στό παρελθόν, δέ δημοσιεύονται αὐτούσια ἐδῶ καί δέν ἀ-

* Ἀνακοίνωση στό Γ΄ Πανελλήνιο Ἱστορικὸ Συνέδριο (Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Φιλοσοφικὴ Σχολή, 29-30 Μαΐου 1982), τὸ ὁποῖο διοργανώθηκε ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Ἱστορικὴ Ἑταιρεία.

ριθμοῦνται. Τά μὴ ἀριθμοῦμενα ἔγγραφα εἶναι συναφῆ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενό τους μὲ τὰ ἐκδιδόμενα ἔγγραφα), τὰ σχόλια στὰ δημοσιευόμενα γιὰ πρώτη φορά ἔγγραφα (σσ. 623-724), τὸν κατάλογο τῶν βασικῶν ἔργων, ὅπου περιέχονται ἔγγραφα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ρωσίας καὶ καλύπτουν τὴν περίοδο Μαρτίου 1821-Δεκεμβρίου 1822 (σσ. 725-728), τὸν κατάλογο συντομογραφιῶν (σσ. 729-730), καί, τέλος, τὰ διάφορα index (σσ. 731-782). Ἐπισημασθεῖ ὅτι τὸ σύνολο τῶν ἐγγράφων πού ἐκδόθηκαν στὸ παρελθόν καὶ ἐδῶ γίνεται μόνον μνεῖα γι' αὐτὰ εἶναι 149 καὶ ἀκόμη, τὸ σύνολο τῶν ἐγγράφων πού δημοσιεύονται γιὰ πρώτη φορά εἶναι 219 (σσ. 10-622).

Τὰ περισσότερα ἔγγραφα πού δημοσιεύονται γιὰ πρώτη φορά εἶναι, ὅπως ἀναφέραμε, στὴ γαλλικὴ καὶ ἀκολουθεῖ ἡ μετάφρασή τους στὴ ρωσικὴ γλῶσσα. Ὅρισμένα ὅμως ἔγγραφα (ὄσα ἀφοροῦν κυρίως ὁδηγίες τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας ἢ ἀλληλογραφία τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν μὲ ἄλλα ὑπουργεῖα) εἶναι συντεταγμένα στὴ ρωσικὴ γλῶσσα. Τέλος, ἓνα ἔγγραφο (σέ φωτογραφία ἀπὸ τὸ πρωτότυπο) δημοσιεύεται στὰ ἑλληνικά καὶ ἀκολουθεῖ ἡ μετάφρασή του στὴ ρωσικὴ γλῶσσα (ἀριθμ. ἔγγρ. 30, σ. 86).

Γιὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντη, στίς Παραδουνάβιες Ἡγεμονίες δημοσιεύονται γιὰ πρώτη φορά 17 ἔγγραφα (ἀριθ. ἔγγρ.: 7, 9, 21, 23, 24, 27, 35, 36, 42, 48, 49, 57, 58, 85, 103, 145 καὶ 202). Γιὰ τὴν ἐπανάσταση τῶν Ἑλλήνων στὴν Πελοπόννησο, στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου, γιὰ τίς καταπιέσεις τῶν Τούρκων καὶ γιὰ τίς διαμαρτυρίες τῶν Ρώσων δημοσιεύονται γιὰ πρώτη φορά 39 ἔγγραφα (ἀριθ. ἔγγρ.: 4, 10, 30, 31, 36, 42, 45, 47, 48, 56, 57, 61, 62, 63, 68, 72, 73, 78, 81, 86, 91, 103, 104, 106, 121, 122, 132, 133, 134, 140, 141, 142, 143, 152, 157, 173, 202, 213 καὶ 216). Τέλος, γιὰ τίς κινήσεις τῶν Ἑλλήνων στὴ Ρωσία δημοσιεύονται γιὰ πρώτη φορά 3 ἔγγραφα (ἀριθ. ἔγγρ.: 48, 63 καὶ 101). Σύνολο ἐγγράφων πού δημοσιεύονται γιὰ πρώτη φορά σχετικὰ μὲ τὸν ἑλληνικὸ κόσμο 59.

Περιμέναμε περισσότερα ἔγγραφα πού θὰ ἀφοροῦσαν τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1821-1822. Γενικά ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοσιευομένων γιὰ πρώτη φορά ἐγγράφων νομίζουμε ὅτι εἶναι μικρὸς¹.

1. Π ρ β λ. καὶ Ζ. Τσιρπανλῆς, Ὑπομνήματα καὶ ἐκθέσεις τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια (1809-1822) - Προβλήματα καὶ ἔρευνα, Ἐπισημο-νικὴ Ἐπετηρ. τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων 6(1977) 99-133, ὅπου ὁ συγγρ. ἔχει τὴ γνῶμη ὅτι θὰ ὑπάρχουν κι ἄλλα ἔγγραφα τοῦ Καποδίστρια στὰ Ἀρχεῖα Ἐξωτερικῆς Πολι-

Τό σύνολο τῶν ἐγγράφων πού ἐκδόθηκαν στό παρελθόν καί αὐτῶν πού ἐκδίδονται τώρα γιά πρώτη φορά, τῆς περιόδου Μαρτίου 1821 - Δεκεμβρίου 1822, ἀναφέρονται σέ ἐπαναστατικές κινήσεις εὐρωπαϊκῶν λαῶν, λαῶν τῆς λατινικῆς Ἀμερικῆς καί στήν ἀπελευθερωτική ἐξέγερση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ (σ. 5) καί ἀκόμη, τά περισσότερα ἔγγραφα, σύμφωνα μέ τόν ἀνώνυμο συντάκτη τοῦ προλόγου, μαρτυροῦν τή διάδοση τῶν ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν ἀπό λαό σέ λαό καί τήν ἀντεπαναστατική πολιτική τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας². Σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τήν ἐξέγερση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὁ συντάκτης τοῦ προλόγου ἀναφέρει ὅτι: "Τά διπλωματικά ἔγγραφα διαψεύδουν καθολικῶς τίς ἐπινοήσεις ὅτι ἡ ρωσική κυβέρνησις τοῦ 1821-1822 δέν ἔλαβε ἐνεργό μέρος ὑπέρ τῶν Ἑλλήνων" (σ. 7). "Ἄλλωστε, τό ἴδιο ὑποστηρίζει σέ πρόσφατο ἄρθρο του ὁ ἀκαδημαϊκός A.L. Naročnickij³. Τέλος, μέ τό ἴδιο πνεῦμα γράφτηκαν καί στό παρελθόν μελέτες Σοβιετικῶν, μέ ἀφορμή τήν ἐκδοση προηγούμενων τόμων τῆς ἴδιας σειρᾶς⁴.

τ ι κ ῆ ς · τ ῆ ς Ρ ω σ ί α ς ("Ο. π. σ. 132). Τό ἴδιο ἄρθρο καί στά γαλλικά: Mémoires et rapports de Jean Capodistrias (1809-1822), *Balkan Studies* 19(1978) 3-32; βλ. σημ. ἀριθ. 135, σ. 30).

2. Ὁ καθηγητής Ἄπ. Ε. Βακαλόπουλος σημειώνει χαρακτηριστικά γιά τό δωδέκατο τόμο: "... Στήν ἴδια ἐπίσης αὐτή σύντομη χρονική περίοδο [1822-1825] ἀνιχνεύει κανεῖς τύς πρῶτες ἀπόπειρες καί ἀρχές διεισδύσεως τῆς ἀγγλικῆς ἐπικροῆς στόν ἑλληνικό χῶρο καί παρακολουθεῖ τό παράλληλο ἀνταγωνιστικό ἐνδιαφέρον τῆς Γαλλίας καί Ρωσίας. Ἀπό τήν ἀποψη αὐτή σπουδαία βοήθεια μᾶς προσφέρει καί ὁ πρόσφατος δημοσιευμένος τελευταῖος τόμος, IV(XII), σειρά II, τοῦ πολυτίμου ἔργου τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας....". Ἄπ. Ε. Βακαλόπουλος, Ἰστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμος ΣΤ', Θεσσαλονίκη 1982, σ. 5.
3. A.L. Naročnickij, *Grečeskoe nacional'no-osvoboditel'noe dviženie i Rossija, Voprosy Istorii* 1980, τεύχος 12, σσ. 57-68.
4. I.S. Dostjan, *Politika russkogo pravitel'stva na Balkanah v 1801-1812 gg. Sovetskoe Slavjanovedenie* 1968, τεύχος 6, σ. 94. Ἡ ἴδια, *politika Rossii v otnošenii Turcii i balkanskih narodov v 1813-1815 godax, Sovetskoe Slavjanovedenie* 1973, 5, σσ. 107-109. V.P. Grančev, *Istorija zarubežnyh slavjanskih i balkanskih narodov v russkiih diplomatičeskikh dokumentah vtorovo desjatiletija XIX veka, Sovetskoe Slavjanovedenie*, 1981, 4, σσ. 99-105.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ σοβιετική ἐπιστῆμη καταφεύγει σέ παρόμοιες διαβεβαιώσεις, γιατί γνωρίζουμε τήν ἐπίσημη ἐξωτερική πολιτική τῆς Ρωσίας πού ἦταν ἐναντίον τῶν ἐπαναστατημένων λαῶν, πολιτική πού προέρχοταν ἀπό τίς ὑποχρεώσεις τοῦ τσαρικοῦ καθεστῶτος στήν Ἱερά Συμμαχία, στή φιλία μέ τόν Metternich καί στίς ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου τῆς Βερόνας (βλ. σχετ. τά ἔγγρ. ἀριθ. 23, 24, 36, 42, 141 καί τή σημείωση ἀριθ. 52 στή σελ. 637, πού ἀναφέρονται κυρίως στήν ἀποκήρυξη τοῦ κινήματος τοῦ Ὑψηλάντη). Ἀπ'τὴν ἄλλη μεριά, δέν πρέπει νά ἀντιπαρέλθουμε τὴν ἀνεπίσημη ἐξωτερική πολιτική τοῦ τσαρικοῦ καθεστῶτος πού ἔτρεφε μεγάλη συμπάθεια στους καταπιεζόμενους χριστιανικούς λαούς τῶν Βαλκανίων καί εἰδικά στους Ἕλληνες, τὴ δεύτερη καί τρίτη δεκαετία τοῦ 19. αἰ. (βλ. σχετ. τά ἔγγρ. 43, 57, 63, 73, 78, τίς σημειώσεις τῆς σελ. 178 καί τὴ σημείωση 108 τῆς σελ. 657, πού ἀναφέρονται κυρίως στίς ἐπεμβάσεις τῆς Ρωσίας ὑπὲρ τῶν καταπιεζομένων Ἑλλήνων). Εἶναι γεγονός ἄλλωστε ὅτι ὁ ρωσικός λαός ἐβλεπε μέ μεγάλη συμπάθεια τὴν ἐξέγερση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλ'αὐτὴ δέ μποροῦσε νά ἐκδηλωθεῖ στό ἐσωτερικό τῆς Ρωσικῆς Αὐτοκρατορίας, μιά καί εἶχε διαπιστωθεῖ ὅτι τὸ ἑλληνικό κίνημα εἶχε ἐπιδράσει στους δεκεμβριστές⁵.

Ἀπὸ τά δημοσιευόμενα ἔγγραφα μαθαίνουμε ὀρισμένες πληροφορίες (ἔγγρ. ἀριθ. 85), ὅπως ὅτι ἡ Ρωσία ζήτησε ἀπὸ τόν Metternich νά μὴ παραδοθεῖ ὁ Ὑψηλάντης καί τὰ ἀδέλφια του στους Τούρκους. Ἀκόμη ὅτι ἡ ρωσική κυβέρνηση διαμαρτυρήθηκε γιὰ τίς τουρκικὲς θηριωδίες στήν Πελοπόννησο, ὕστερα ἀπὸ πληροφορίες τοῦ Γενικοῦ Πρόξενου τῆς Ρωσίας στήν Πάτρα Βλασσόπουλου μέσω τοῦ G.A. Stroganov, στίς 7/19 Μαΐου 1821 μέ note verbale (βλ. ἔγγρ. ἀριθ. 59), πράγμα πού δίνει ἀφορμὴ γιὰ νά ἐπισημάνουμε ἐδῶ τὴ διπλὴ πολιτικὴ τῆς Ρωσίας ἀπέναντι τῆς Τουρκίας. Στὸ ἴδιο θέμα πάντοτε: Ὁ G.A. Stroganov σέ ἐπίγρυσσα ἐγκύκλιό του στίς 17/29 Μαΐου 1821 πρὸς τὰ προξενεῖα τῆς Ρωσίας στὴ Μαύρη Θάλασσα, στό Αἶγαίο, στήν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο καί στήν Πάτρα (Η ΟΠΟΙΑ ΣΤΑΛΘΗΚΕ ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΘΩΡΜΑΝΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ)⁶ ζήτησε νά ἐμποδιστεῖ ἡ μεταφορὰ πυρομαχικῶν μέ πλοῖα

5. Irina S. Dostjan, *Russkaja obščestvennaja mysl' i balkanskije narody; Ot Radiščeva do dekabristov*, Μόσχα (Nauka) 1980, σσ. 222-289.

6. "... La présente dépêche vous est adressée, M....., par l'entremise du gouvernement ottoman. C'est pour annoncer clairement mes intentions basées sur les ordres précis de s.m.i. Il faut que vous redoubriez de confiance et d'amitié envers les préposés de la Sublime Porte, que vous fassiez droit à leur demandes en tant que justes et

ὑπό ρωσική σημαία καί ἀκόμη νά παταχθεῖ ἡ πειρατεία (βλ. ἔγγρ. ἀριθ. 61, σσ. 158-159). Προηγουμένως ὁ G.A. Stroganov εἶχε στείλει ἄλλο ἔγγραφο ἀπό τῆς 4/16 Ἀπριλίου μέ τό ὄποιο καταδίκασε τά κινήματα τοῦ Βλαδιμηρέσκου καί τοῦ Ὑψηλάντη καί ζητοῦσε ἀπό τοὺς προξενικούς πράκτορες τῆς Ρωσίας" de veiller à ce qu'aucun bâtiment russe n'ait à bord un surcroît d'armes ou de munitions de guerre ..." (σημ. ἀριθ. 52 σελ. 637). Ἀλλά γνωρίζουμε ὅτι ἀπό τῆς ἀποφάσεις αὐτές ἐθίγησαν οἱ Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι, ὅταν ἐπαναστάτησαν, μεταχειρίστηκαν κάθε μέσο - ἀκόμη καί τήν πειρατεία - γιά νά ἀποτινάξουν τόν ὀθωμανικό ζυγό⁷.

Τήν πολιτική αὐτή τῆς Ρωσικῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ ὁποία, σάν σύμμαχος τῆς πολιτικῆς τοῦ Metternich, καταδίκασε τά ἐπαναστατικά κινήματα, τήν πληροφοροῦμαστε καί ἀπό ἄλλα ἔγγραφα πού δημοσιεύονται:

applicables aux traités, que vous les accordiez tout le secours moral en votre pouvoir. En usant de faiblesse ou de négligence à surveiller les individus placés sous votre juridiction et en provoquant des plaintes légitimes à votre charge, vous vous exposeriez à la colère de notre auguste souverain qui n'a rien de plus à coeur que le maintien de la paix et d'une intimité parfaite avec ses voisins (Ἀριθ. ἔγγρ. 61, σ. 158).

7. Β λ. κυρίως:

- Родвиги и прикличенія капитана Кардичи во времѣя војны с Турками, Μόσχα (V Universitetskoi tipografii) 1828 (= ἑλλ. μεταφρ.: Ἀπομνημονεύματα τοῦ ὑπὸ ρωσικήν σημαίαν ὑπηρετοῦντος Ἰωάννου Ν. Καρδίτση, ἐξ Ἱεραπέτρας Κρήτης, Πλοιάρχου εἰς τόν στόλον τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, Μεταφρασθέντα ἐκ τῆς ρωσικῆς γλώσσης, Ἀθήνα 1976).
- Τ.Π. Δημητρακόπουλος, Ὁ Κουρσάρος, Ἀθήνα² 1929.
- Φ. Κόντογλου, Φημισμένοι ἄντρες ἢ λησμονημένοι. Ἀθήνα ("Ἄετός") 1942.
- Σπ. Φ. Ἀργυρός, Ἡ πειρατεία ἀπό τοῦ 1500 π.Χ. ὡς τό 1860, (Ἀθήνα)² 1963.
- Η.Π. Γεωργίου, Ὁ θαλασσομάχος Λάμπρος Κατσώνης, Ἀθήνα 1971.
- J.K. Vasdravellis, Klephts, Armatoles and Pirates in Macedonia during the Rule of the Turks (1627-1821), Θεσσαλονίκη 1975.

Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, συνεργάτης τοῦ τσάρου, ἔγραψε σέ ὁδηγίες του στόν ἐκπρόσωπο τῆς Ρωσικῆς Αὐτοκρατορίας στό Λονδίνο βαρῶνο P.A. Nicolay στίς 22 Ἰουνίου (4 Ἰουλίου) 1821 (ἀριθ. ἔγγρ. 73, σελ. 193): "... Sans doute tous les hommes d'Etat de l'Europe et, j'oserai le dire, l'Europe entière devaient être persuadés que l'empereur ne favoriserait jamais une insurrection. J'ajoute même avec confiance que cette persuasion existe et continuera d'exister. Les faits parlent et leur langage ne saurait être démenti. Le premier moteur de troubles et ses adhérents n'ont reçu que la haute improbation de s.m.i. Tous les Grecs qui se trouvent au service de l'empereur et qui voulaient prêter secours à leurs compatriotes, ont été retenus en Russie. En ce moment même l'empereur ne demande à la Porte que les moyens de légitimer sa neutralité et l'intérêt qu'il lui témoigne. Ces preuves seraient-elles encore insuffisantes? Exigerait-on encore de l'empereur qu'en désapprouvant l'insurrection, il approuvât des actes que condamnent la religion, la morale, l'humanité et qui tendent à détruire tous ce qu'il y a de juste et de sacré parmi les hommes? Faudrait-il que, pour démontrer qu'il n'encourage pas les troubles de la Grèce, il tolérât la violation des traités, l'oubli de tous les égards, l'infraction de toutes les règles du droit des gens et de continuelles outrages à la dignité de la Russie? ...".

Βέβαια γνωρίζουμε σήμερα ὅτι ὁ Ἰ. Καποδίστριας κατόρθωσε καί ἐπέδρασε μέ τίς "φιλελεύθερες - μοναρχικές" ἀπόψεις του σέ πολλά θέματα στόν τσάρο Ἀλέξανδρο Α', ὅπως ἔγραψε σέ πολλές μελέτες του ὁ σοβιετικός ἐρευνητής G.L. Arš⁸, ἀλλά ἡ τοποθέτηση τοῦ τσάρου ὡς πρός τά ἐπαναστατικά κινήματα ἦταν σαφῶς ἀντίθετη. Τέλος στήν παράθεση τῶν ἐγγράφων θά ἀναφέρουμε ἕνα ἄλλο, τό τελευταῖο, παράδειγμα τῆς διττῆς ἢ τῆς διαφορετικῆς πολιτικῆς τῆς Ρωσικῆς Αὐτοκρατορίας ὡς πρός τοὺς Ἕλληνες: Ὁ Κ. V. Nessel'rode, ὑπουργός ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσικῆς Αὐτοκρατορίας, ζητοῦσε ἀπό τό Γενικό Διοικητῆ τῆς Νότιας Ρωσίας A.F. Lanžeron, τό Δεκέμβριο τοῦ 1821, τή διάλυση καί τήν αὐστηρή παρακολούθηση τῶν μελῶν τῆς Φιλιανθρῶ -

8. Β λ. κυρίως: G.L. Arš, *I. Kapodistrija i grečeskoe nacional'no-osvoboditel'no edviženie, 1809-1822 gg.*, Μόσχα 1976, σ. 39. Ὁ ἕδαιος μιλάει γιά "ἀριστοκρατικό-φιλελευθερισμό" τοῦ Καποδίστρια στήν Ἑλλάδα, στό συλλογικό ἔργο: Κέντρο Μαρξιστικῶν Ἐρευνῶν: Ἡ Ἐπανástαση τοῦ Εἰκοσιέντα Ἐπισημονικό σύμπόσιο 21-23 Μάρτη 1981, Ἀθήνα (Σύγχρονη Ἐποχή) 1981, σ. 282.

πικῆς Ἐταιρείας τῶν Ἑλλήνων τῆς Ὀδησοῦ, πού εἶναι γνωστό ὅτι δέν πρόκειται γιά τίποτε ἄλλο παρά γιά τήν [δια τή Φιλική Ἐταιρεία, μετά ἀπό τήν ἀποτυχία βέβαια τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὑψηλάντη στή Μολδοβλαχία (ἀριθ. ἔγγρ. 141)]⁹. Ὁ Lanžeron βέβαια ἐξετέλεσε τήν ἐντολή καί ὁ ἀνώνυμος συντάκτης τῶν σχολίων τοῦ δωδέκατου τόμου τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων, πού παρουσιάζουμε, σημειώνει χαρακτηριστικά ὅτι αὐτό ἐγίνε, γιατί ἐν ὄψει τῶν συνομιλιῶν τῆς Ρωσίας μέ τήν Τουρκία ἡ ὑπαρξη παρόμοιας ἐταιρείας τῶν Ἑλλήνων στήν Ὀδησό θά ἦταν ἐμπόδιο στήν εὐόδωση τῶν συνομιλιῶν γιά τήν ἀποκατάσταση τῶν σχέσεων μέ τήν Τουρκία¹⁰.

Ὅταν ἐξετάζουμε διπλωματικά ἐγγράφα μποροῦμε νά τά χωρίσουμε σέ δύο κατηγορίες: α) σ' ἐκεῖνα πού πράγματι καθορίζουν τήν ἐπίσημη πολιτική μιᾶς χώρας καί β) σ' ἐκεῖνα πού δέν ἀπηχοῦν παρά τήν προσωπική γνώμη ἐνός διπλωμάτη ἢ ἐνός προξενικοῦ πράκτορα καί πρέπει νά ἔχουμε ὑπόψη μας ὅτι δέν ἐκφράζουν παρά τίς γνώμες διπλωματικῶν ἐκπροσώπων καί δέν ἀποτελοῦν ἀποδεικτικά στοιχεῖα τῆς ἐπίσημης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς χώρας¹¹.

9. Π ρ β λ . καί Σ.Γ. Σακελλαρίου, Ἡ Φιλική Ἐταιρεία, Ὀδησός 1909, σσ. 269 ἐξ. καί Ἀπ. Ε. Βακαλόπουλος, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμος Ε', Θεσσαλονίκη 1980, σσ. 260-301.

10. "... Lanžeron ukazyval na to, čto v slučae peregorov s Portoj sušcestvovanie podobnogo obščestva v Rossii možet javit'cja prepjatstviem dostiženiju uregulirovaniija c Turciej". (Σχόλια, σημ. ἀριθ. 186, σελ. 684).

11. "... Je vous demande d'accorder quelque attention à ma dépêche sur ce sujet non dans les intérêts des droits sacrés de l'humanité sur lesquels j'ai appris à me taire, mais sous le rapport de l'attitude morale que la Russie doit prendre sur cet important objet. Ces scélérats de révolutionnaire sont comme les harpies de l'Enéide, ils empoisonnent tout ce qu'il touchent, mais nous avons les traités qui nous autorisent, qui nous obligent de protéger les Grecs ..." ἔγραφε σέ γράμμα του ὁ εὐδικός ἀπεσταλμένος τῆς Ρωσικῆς Αὐτοκρατορίας στή Βυέννη J.A. Golonkin πρὸς τόν Ἰ. Καποδύστρια στίς 2/14 Ὀκτωβρίου 1821 (ἀριθ. ἔγγ. 115, σ. 312). Τά ὑποστηριζόμενα ἀπό τόν J.A. Golonkin ἀποτελοῦν βέβαια προσωπική του γνώμη, ἀλλά τά παρακάτω, ὅσα ἔγραφε ὁ K.V. Nessel'rode στίς 31 Ἰανουαρίου - 12 Φεβρουαρίου - 1822 στόν J.A. Golonkin (ἀριθ. ἔγγρ. 152, σ. 423) ἀποτελοῦν ἀντιθέτως ἀπόδειξη τῆς ἐπίσημης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ρωσίας: "... Sous le premier point de vue, nous ne contesterons pas la possibilité des résultats qui sont hors de la prévoyance humaine, mais nous dirons, quant

Τά έγγραφα τοῦ τόμου αὐτοῦ μᾶς ἐπιβεβαιώνουν ἀκόμη τή γνωστή τοποθέτηση τοῦ A.S. Sturdza, ὁ ὁποῖος ὑποστήριζε ὅτι ἡ Ἑλληνική Ἐπανάσταση τοῦ 1821-1822 δέν εἶχε κοινωνικό χαρακτήρα, ἀλλά ἐθνικό καί ἀπελευθερωτικό, πού στρεφόταν κατά τοῦ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ¹². Καί εἶναι χαρακτηριστικά τά ὅσα ἔγραφε στόν Ἰ. Καποδίστρια στίς 2/14 Ἀπριλίου 1821, πάνω στό ἴδιο θέμα¹³. Τό ἴδιο γνωστά εἶναι καί ὅσα ἀναφέρει στήν ἐμπιστευτική ἀναφορά του πρός τόν Κ. V. Nesslerrode ὁ D. P. Tatischev (Tatischeff), εἰδικός ἀπεσταλμένος τῆς Ρωσικῆς Αὐτοκρατορίας στή Βιέννη, σχετικά μέ τή στάση τοῦ Αὐτοκράτορα τῆς Αὐστροουγγαρίας καί τοῦ Metternich¹⁴ ἀπέναντι στό ἐλληνικό ζήτημα. Ἐνδιαφέρον εἶναι καί τό γεγονός ὅτι ἡ Διαρκῆς Ἱερά Σύνοδος τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας διοργάνωσε ἐράνους τό Νοέμβριο τοῦ 1822 ὑπέρ τῶν θυμάτων τῶν τουρκικῶν θηριωδιῶν στή Χίο καί στή Χαλκιδική¹⁵.

Ἐνα ἄλλο θέμα πού ἐνδιαφέρει ἀρκετά τοὺς Ἕλληνες σήμερα εἶναι καί τό πρόβλημα τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ Ὑψηλάντη στίς σχέσεις του μέ τή Ρωσική Κυβέρνηση. Ὁ ἐπιστημονικός συνεργάτης τοῦ Ἰδρύματος Σλαβολογίας καί Βαλκανιολογίας τῆς Μόσχας G. L. Αἰῆ πού ἀσχολεῖται εἰδικά στήν ΕΣΣΔ μέ τήν Ἑλ-

aux Turcs, que s'ils n'ont point cédè à la puissance de la raison, ils cèderont à celle de la force, surtout lorsque la Russie leur annoncera qu'elle ne veut que la conservation de l'Empire Ottoman et qu'elle ne désire que de le faire concourir au maintien de la paix, en lui offrant sa coopération pour le rétablissement de la tranquillité en Grèce sur des fondements solides et durables. Quant aux Grecs, nous ajouterons que si la Russie leur déclarait solennellement le but de son action, il serait à présumer que, loin de faire naître parmi les Grecs des espérances illégitimes, elle leur inspirerait au contraire une utile confiance, une sécurité complète et finirait par les amener à repousser les conseils qui les égarent aujourd'hui, pour ne suivre que ceux de la modération et de la sagesse ...".

12. [A.S. Sturdza], La Grèce en 1821 et 1822; Correspondance politique publiée par un Grec, Παρίσι (P. Dufard) 1823.
13. "Cependant il importe de parler hautement à la conscience des monarques de l'Europe. Il importe de leur dire que la cause des chrétiens d'Orient ne doit jamais être confondue avec celle des révolutionnaires de France, d'Italie et d'Espagne" (ἀριθ. ἔγγρ. 36, σ. 95).
14. Ἀριθ. ἔγγρ. 157, σσ. 447-453.
15. Ἀριθ. ἔγγρ. 213, σ. 605 καί 216, σ. 613.

ληνική Ἐπανάσταση τοῦ 1821-1822, κυρίως μέ βάση τά Ἀρχεῖα τῆς χώρας του, ὑποστήριξε ὅτι, ὁ τσάρος τῆς Ρωσίας Ἀλέξανδρος Α΄ δέ γνώριζε ὅτι ὁ Ἀλεξ. Ὑψηλάντης θά προέβαινε σέ ἐπαναστατικές ἐνέργειες στίς Παραδουνάβιες Ἡγεμονίες¹⁶. Ὁ Ρουμάνος ἀκαδημαϊκός Α. Οὔετσα ὑποστήριξε ὅτι ὁ Ἀλεξ. Ὑψηλάντης εἶχε τή σιωπηρή συγκατάθεση τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου Α΄ καί ὅτι τό μουσικό τῆς Ἐπαναστάσεως στή Μολδοβλαχία τό γνώριζαν, ἐκτός ἀπό τόν τσάρο καί τόν Ἀλεξ. Ὑψηλάντη, μόνο ὁ Ἰ. Καποδίστριας καί ὁ G.A. Stroganov καί τέλος ὅτι, ἡ Ρωσία παρότρυνε τούς Ἕλληνες στήν Ἐπανάσταση γιά τήν ἀποτίναξη τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ¹⁷. Ὁ Ἀ. Δεσποτόπουλος διαφώνησε μέ τόν Α. Οὔετσα, ὅτι ἡ Ρωσία παρότρυνε τούς Ἕλληνες στήν Ἐπανάσταση, καί ὑποστήριξε ὅτι ἡ Φιλική Ἐταιρεία ἐπιζητοῦσε νά δεσμεύσει τή Ρωσία στά σχέδιά της¹⁸. Ὁ Μολδαβός ἐρευνητής Ἰ. Φ. Ιοννα ἀκολούθησε τόν ἀκαδημαϊκό Οὔετσα καί ὑποστήριξε ὅτι ὁ τσάρος, ἐπίσης μέσφω τοῦ Καποδίστρια, ἔδωσε τή σιωπηρή συγκατάθεσή του γιά τήν Ἐπανάσταση στή Μολδοβλαχία¹⁹. Ὁ Ἀπό-

-
16. A.L. Arš, *T a j n o e o b š č e s t v o "F i l i k i E t e r i j a"*, Μόσχα (Nauka) 1965· *Russkoe pravitel'stvo i "Filiki Eteriija" v 1820-1821 gg.*, *Etudes Balkaniques* 1969, τεῦχος 1, σσ. 83-100· *E t e r i s k o e d v i ž e n i e v R o s s i i* Μόσχα, (Nauka) 1970· *Pravitel'stvo Aleksandra I i vystuplenie Ipsilanti, I s t o r i j a S S S R*, 1973, τεῦχος 2, σσ. 231-235 (= Ἀπάντηση τοῦ Arš στήν κριτική τοῦ Ιοννα γιά τό βιβλίο τοῦ πρώτου σχετικά μέ τή Φιλική Ἐταιρεία)· *I. K a p o d i s t r i a i i g r e č e s k o e n a c i o n a l ' n o - o s v o b o d i t e l ' n o e d v i ž e n i e 1809-1822 gg.*, Μόσχα (Nauka) 1976· *Grečeskij vopros vo vnešnej politike Rossii 1814-1820, I s t o r i j a S S S R* 1978, τεῦχος 3, σσ. 139-155.
17. Α. Οὔετσα, *L'Insurrection de 1821 dans les principautés Danubien, Revue roumaine d'histoire*, 1962, τεῦχος 1· *L'Hétairie l'il y a cent cinquante ans, Balkan Studies* 6(1965) 249-264· *Les grandes puissances et le mouvement Hetairiste dans les principautés Roumaines, Balkan Studies* 7 (1966) 379-394.
18. Α. Despotopoulos, *La revolution grecque, Alexandre Ypsilantis et la politique de la Russie, Balkan Studies* 7(1966) 395-410.
19. Ἰ.Φ. Ιοννα, *Iz istorii russko-greko-moldavskih revoljucionnyh svjazej, I s t o r i j a S S S R* 1971, τεῦχος 5, σσ. 159-170· *Bessarabiija i grečeskoe nacional'no-osvoboditel'noe dvizhenie, Kišinev* 1974.

στολος Ε. Βακαλόπουλος συμπεραίνει ότι η στάση του τσάρου ήταν "σκοτεινή και ύποπτη"²⁰ και ακόμη ότι δέν είναι δυνατόν νά θεωρήσουμε ότι άγνοούσε τίς άπελευθερωτικές ζυμώσεις των 'Ελλήνων²¹.

Η Olga B. Špargo ύποστήριξε ότι τήν επαναστατική προετοιμασία του 'Αλεξ. Ύψηλάντη τή γνώριζαν οι άνώτεροι άξιωματικοί του 2ου Σώματος Στρατού τής Νότιας Ρωσίας και ο Γενικός Διοικητής Όδησσοϋ Α.Φ. Lanžeron, ο οποίος έγραψε στις 4 Μαρτίου 1821 στον άρχηγό του έπιτελείου του 2ου Σώματος Στρατού P.D. Kiselev ότι χορήγησε πάνω από 300 διαβατήρια σ'έκείνους πού πήγαιναν νά καταταχθούν στα σώματα του 'Αλεξ. Ύψηλάντη²². Καί καταλήγει η σοβιετική έρευνήτρια ότι ο 'Αλεξ. Ύψηλάντης και οι συναγωνιστές του προετοίμαζαν τήν 'Επανάσταση τής Μολδοβλαχίας κάτω από τήν προστατευτική φτερούγα των γενικών διοικητών τής Βεσσαραβίας και του Νοβορωσίϊσκ²³. Έδω θά προσθέσουμε ότι η αύτοκράτειρα 'Ελισάβετ γνώριζε τον 'Ιανουάριο του 1821 ότι ο 'Αλεξ. Ύψηλάντης θά έφευγε από τήν Πετρούπολη και θά συναντούσε τον Wittgenstein, στρατιωτικό

20. 'Απ. Ε. Βακαλόπουλος, ό. π., σ. 71.

21. "Ο γαμπρός του Ύψηλάντη κρύγγκηνας Γεώργιος Καντακουζηνός, πού πήρε μέρος στην είσβολή στη Μολδοβλαχία, έγραψε στο ύπόμνημά του (Denkschrift) πού δημοσίευσε στο 1824 στη Hale (ένσωω δηλαδή ζούσε ακόμη ο Ρώσος μονάρχης) τά εξής ένδιαφέροντα: ότι ο Ρώσος στρατηγός άπ' αυτούς πού χαιρόνταν τήν λυσιτελέστερη εύνοια του τσάρου διαβεβαίλωνε τούς "Έλληνες φανερά, ότι ο τσάρος σκεπτόταν νά τούς στερήσει στα πρώτα βήματά τους και νά τούς βοηθήσει, μόλις θ'άποκτοϋσαν κάποιο έδαφικό έρεισμα, κάποιο προγεφύρωμα για τίς έπιχειρήσεις τους. 'Ακόμη ο Καντακουζηνός ανέφερε και κάτι πού του έλεγε ο Ύψηλάντης άργότερα, μετά τήν είσβολή: ότι ο τσάρος σέ τρεΐς συνομιλίες μαζί του στον κήπο του Κάμενικ Όστρόβ του είχε δώσει τή συγκατάθεση του (τόν έπιβεβαιώνει ο υδιος ο Ύψηλάντης άργότερα στον Νικόλαο Α', διάδοχο του 'Αλεξάνδρου Α'...)"

*'Απ. Ε. Βακαλόπουλος, ό. π., σσ. 107-108.

22. Olga B. Špargo, O s v o b o ž d e n i e G r e c i i i R o s s i j a, 1821-1829, Μόσχα 1965 (έλλ. μετάφραση 'Α.Σαραντοπούλου, 'Η ά π ε λ ε υ θ έ ρ ω σ η τ η ς 'Ε λ λ ά δ ο ς κ α ι ή Ρ ω σ ί α, 1821-1829, 'Αθήνα - έκδ. φέξη - 1971, σσ. 46-47). Πρβλ. και τή νέα μετάφραση του έργου τής υδίας, 'Η ά π ε λ ε υ θ έ ρ ω σ η τ η ς 'Ε λ λ ά δ α ς κ α ι ή Ρ ω σ ί α (1821-1829), μετάφρ. Γ. 'Ασούρα, Βαρσοβία 1982, σ. 50-51.

23. "Ο. π., μετάφρ. 'Α. Σαραντοπούλου, σ. 47, μετάφρ. Γ. 'Ασούρα, σ. 51.

διοικητή τῆς Βεσσαραβίας²⁴.

Ἐξετάσαμε μέ συντομία τίς γνώμες κυρίως τῶν σοβιετικῶν ἐρευνητῶν γιά τήν Ἐπανάσταση τοῦ Ἄλεξ. Ὑψηλάντη σέ σχέση μέ τόν τσάρο καί τή Ρωσική κυβέρνηση, οἱ ὁποῖες διατυπώθηκαν πρῖν ἀπό τήν ἔκδοση τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων τῆς ἐποχῆς, γιά νά σημειώσουμε ὅτι, ἀπό τά παραπάνω ἔγγραφα δέν λύνονται τά σχετικά προβλήματα πού περιμένουν τή λύση τους ἀκόμη καί μετά τήν ἔκδοση τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης²⁵.

Γιά τή σωστή θεώρηση καί ἐρμηνεία ὀρισμένων προβλημάτων ἴσως θά ἦταν ἀναγκαῖο νά προστρέξουμε ἀκόμη καί σέ ἄλλες ἀρχαικές μονάδες πού ὑπάρχουν στήν ΕΣΣΔ καί ἔχουν ἔγγραφα σχετικά μέ τόν ἀγῶνα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τῆς περιόδου 1821-1822. Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε ἐδῶ τό Ἴνστιτούτο (Παλαιᾶς) Ρωσικῆς Φιλολογίας τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς ΕΣΣΔ (Puškinskij Dom) στό Λένινγκραντ²⁶, τά Κεντρικά Κρατικά Ἱστορικά Ἀρχεῖα τοῦ Λένινγκραντ, τά Κεντρικά Κρατικά Ἀρχεῖα Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ τῆς Ρωσίας (Λένινγκραντ), τά Κεντρικά Κρατικά Ἀρχεῖα Πολεμικῆς Ἱστορίας τῆς Μόσχας, τά Κρατικά Ἀρχεῖα τῆς περιφέρειας Ὀδησσοῦ, κ.ἄ.

Νομίζω ὅτι θά μπορούσαμε, πρῖν τελειώσουμε τό κριτικό αὐτό σημείωμα, νά ὑπογραμμίσουμε ὀρισμένες παραλείψεις τοῦ δωδέκατου τόμου τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων: Στή βιβλιογραφία, πού ἔχει τόν χαρακτηριστικό τίτλο: Κατά-

24. Documente Privind Istoria Romîniei, Răscoala din 1821, Eteria în Principatele Romîne, vol. IV, Βουκουρέστι (Ed. Acad.Rep.Pop. Rom.) 1960, ἀριθ. 59, σελ. 116.

25. Μετά τήν ἔκδοση τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων καί σέ πρόσφατη ἀναδημοσίευση μελέτης του ὁ ἀκαδ. Α. L. Naročnickij, [Grečeskoe nacional'no-osvoboditel'noe dvizhenie i Rossija (1801-1831 gg.). Στό συλλογικό ἔργο *Istoričeskie i istoriko-kul'turnye processy na Balkanah, Balkanskie Issledovanija*, Вып. 7, Μόσχα (Nauka) 1982, σ. 119. Ἡ ἴδια μελέτη εἶχε δημοσιευθεῖ στό *Voprosy Istorii* 1980, τεῦχος 12, σσ. 57-68], ὑποστήριξε ὅτι, τίς ἐπαναστατικές ἐνέργειες τοῦ Ἄλεξ. Ὑψηλάντη στίς Παραδουνάβιες Ἡγεμονίες δέν τίς γνώριζαν οὔτε ὁ τσάρος οὔτε καί ὁ Ἰ. Καποδίστριας.

26. Β λ. καί Κ.Κ. Παπουλῶδης, Τρία ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων στή Ρωσάνδρα καί στόν Ἀλέξανδρο Στούρτζα, *Κληρονομία* 11 (1979) 451-475.

λογος τῶν βασικῶν ἔργων, ὅπου περιέχονται ἔγγραφα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ρωσίας καί καλύπτουν τήν περίοδο Μαρτίου 1821 - Δεκεμβρίου 1822 (σσ. 725-728) δέν ἀναφέρεται κανένα ἑλληνικό ἔργο²⁷. Ἀπό τίς ἑλληνικές ἐκδόσεις ἀναφέρεται μόνο τό ἔργο τοῦ C.W. Crawley²⁸. Ἔχουμε τή γνώμη ὅτι θά μπορούσε νά ἀναφερθεῖ τοῦλάχιστο τό ἔργο τοῦ Σ.Γ. Σακελλαρίου²⁹ ὄχι μόνο γιατί ἐκδόθηκε στή Ρωσία, ἀλλά καί γιατί περιέχει τό ἔγγραφο πού ἀναφέρεται στή διαίλυση τῆς Φιλανθρωπικῆς Ἐταιρείας τῶν Ἑλλήνων τῆς Ὁδησοῦ καί ἔχει σχέση μέ τό ἔγγρ. ἀριθ. 141 (τοῦ δωδέκατου τόμου) καί τή σημ. ἀριθ. 186 τῆς σελ. 683³⁰.

27. Δέν συμβαίνει τό ἴδιο μέ τόν προηγούμενο τόμο, τόν 11ο, ὁ ὅποιος καλύπτει τήν περίοδο ἀπό τό Μάιο τοῦ 1819 ὡς τό Φεβρουάριο τοῦ 1821. Ἐκεῖ ἀναφέρονται μόνο δύο ἑλληνικές ἐκδόσεις: τοῦ Π.Κ. Ἐνεπεκίδη (Ἰωάννης Καποδίστριας, 176 ἀνέκδοτα γράμματα πρός τόν πατέρα του, 1809-1820, Ἀθήνα 1972) καί τοῦ Κ.Δ. Μέρτζιου (Ἀνέκδοτος ἀλληλογραφία τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια Μέρους Α', Παρνασσός 2 (1960) 445-472), Δέν ἀναφέρεται ὅμως τό Β' μέρος τῆς μελέτης τοῦ Κ.Δ. Μέρτζιου πού εἶναι στό περ. Παρνασσός 3 (1961) 103-126.

28. C.W. Crawley, John Capodistris: Some unpublished documents, Thessaloniki, 1970 (Institut for Balkan Studies, No 114).

29. Σ.Γ. Σακελλαρίου, Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, Ὁδησός 1909.

30. Ἀπό τό ἔργο τοῦ Σ.Γ. Σακελλαρίου μεταφέρουμε ἐδῶ τό σχετικό κείμενο (σσ. 269-270):

"Ταγανρόκ

Κύριοι Π. Σαραβῆνε, Κωνστ. Τσιρόπουλε καί
Μαρῆ Μαγουλά

Τῆ 26-Χ βρίου 1821

Ἐπειδὴ σήμερον ὁ ἐδῶ Ἐξοχώτατος Κόμης κύριος Α. Λανζέρον διὰ ζωῆς φωνῆς μᾶς ἐπρόσταξε νά τό διαλύσωμε τό φιλανθρωπικόν τοῦτο κατάστημα καί νά κοινοποιήσωμεν εἰς τοὺς ἐδῶ εὐρισκομένους ἀπόρους ἀδελφούς μας, ἵνα προστρέξουν εἰς τό ἐξῆς εἰς τό ἐδῶ συστηθέν Σεβαστόν Αὐτοκρατορικόν Κομιτάτον καί νά ζητήσουν παρ' αὐτοῦ τήν βοήθειαν, διὰ τοῦτο ὅμως εὐπειθεῖς εἰς τήν ἀνωτάτην προσταγήν, τό διαλύομεν ἀμέσως.

Παύσατε λοιπόν ἀπέναντι καί ἡ τιμιότης σας τῆς μεθ' ἡμῶν ἀλληλογραφίας σας καί ἔρρωσθε.

Ἡ αὐτὴ ἐγκύκλιος ἐστάλη πρὸς Μαῦνον Στρατῆν Κισνοβίου. Πρὸς Ν.

Τό ἔγγρ. μέ ἀριθ. 23 (σελ. 70-71), πού εἶναι ἐγκύκλιος τοῦ K.V. Nessel'rode στους διπλωματικούς ἐκπροσώπους τῆς Ρωσικῆς Αὐτοκρατορίας ἀπό τό Laybach μέ ἡμερομ. 18/30 Μαρτίου 1821, δημοσιεύτηκε ἀπό τήν Barbara Jelavich³¹, σέ ἔργο της πού δέν ἀναφέρεται στή βιβλιογραφία³²,

Τέλος, θά μπορούσε νά ἀναφερθεῖ τό ἔγγραφο τῶν Ἀρχείων Ἑξωτερικῆς Πολιτικῆς τῆς Ρωσίας (AVPR, F. Kancelarija, d. 4894, l. 56-58, ἀπό 28 Ἀπριλίου 1821) πού εἶναι ἀπάντηση τοῦ I.N. Tuzov σέ ἔγγραφο τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου Α', καί ἀναφέρεται σέ ἀπαγόρευση ἐκδόσεως διαβατηρίων στους Ρώσους ὑπηκόους πού ἤθελαν νά πάν στή Μολδαβία καί Βλαχία³³. Γιατί τοὺς ἀπαγόρεψαν νά φύγουν; Μήπως ἦταν γνωστό ὅτι ὁ Ἀλεξ. Ὑψηλάντης κάτι προετοιμάζε; Στό θέμα τοῦ Ὑψηλάντη πάντοτε: θά μπορούσε νά ἀναφερθεῖ τό γεγονός, τό ὁποῖο περιγράφει ὁ ἀκαδημαϊκός A. Oξεtea, ὅτι ὁ Ἀλεξ. Ὑψηλάντης τήν ἐπόμενη ἡμέρα τῆς ἀφίξεώς του στό Ἰάσι ἔστειλε ἓνα δέμα μέ γράμματα στόν πρόξενο τῆς Ρωσίας στό Βουκουρέστι, μέ τήν παράκληση νά τά μεταβιβάσει ὁ τελευταῖος στόν πρέσβη τῆς Ρωσίας στήν Κωνσταντινούπολη G.A. Stroganov. Τό δέμα περιεῖχε: ἐκτός ἀπό ἓνα μανιφέστο τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντη πού ἀπευθύνονταν στους Ἐφόρους τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί Πατρῶν, στόν Παναγιώτη Σέκερη, στό Χριστόφ.

Πατζιμάδην, Ἰωάν. Μπούμπαν, Μ. Ευδᾶ καί Μ. Ἀγγέλου Μόσχας. Πρὸς Ἰωάν. Ταυμάραν, Θ. Καλαφάτην, Φ. Κάππαρην καί Κ. Δρακόπουλον Θεοδοσί-
ας. Πρὸς Ἀθ. Εἰδόουλον Ρενίου καί πρὸς Ν. Ἰωάν. Χαρίτωνα, Ἰωάν. Γε-
ωργαντόπουλον, Γ. Παπαδόπουλον καί Α. Παναγιωτόπουλον Ἰσραηλίου".

31. Barbara Jelavich, *Russia and Greece during the Regency of King Othon 1832-1835; Russian documents on the first years of Greek Independence*, Θεσσαλονίκη 1962 (Institut for Balkan Studies, No 55).
32. "Ἄλλωστε στόν Πρόλογο τοῦ δωδέκατου τόμου ἡ συντακτικὴ ἐπιτροπὴ εὐχαριστεῖ τὰ Κρατικὰ Ἀρχεῦα τῆς Αὐστρίας γιὰ ἀνάλογη βοήθεια πού προσέφεραν στὰ Ἀρχεῦα Ἑξωτερικῆς Πολιτικῆς τῆς Ρωσίας, στέλνοντας ὀρισμένα φωτοαντίγραφα γιὰ τὴ σύνταξη τῶν σχολίων (βλ. ὁ. π., σ. 9).
33. I.F. Ionva, *Bessarabija i grečeskoje nacional'no-osvoboditel'noe dviženie*, Kišinev 1974, σ. 170.

Περραιβό, στό γραμματέα τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί στό Γρηγόριο Δικαῖο³⁴.

Ἀπό τίς παραπάνω παραλήψεις πού ἀναφέραμε γίνεται ἀντιληπτό ὅτι ὁ δωδέκατος τόμος περιέχει ἐπιλογή ἐγγράφων τοῦ Ἀρχεῖου Ἐξωτερικῆς Πολιτικῆς τῆς Ρωσίας. Γιαυτό θά ἦταν χρήσιμο νά ὑπῆρχε στόν Πρόλογο μιὰ ἐξήγηση γιά τόν τρόπο πού ἐπιλέγονται τά δημοσιεύόμενα ἐγγράφα.

Πάντοτε σέ σχέση μέ τό δωδέκατο τόμο, σύγχρονοι σοβιετικοί ἐρευνητές, οἱ ὁποῖοι μελετοῦν τά διπλωματικά προβλήματα τοῦ βαλκανικοῦ χώρου, ὑποστηρίζουν ὅτι στίς ἐρευνές τους φανερώνουν καί ἀποκαλύπτουν συνεχῶς τό ρόλο καί τή σημασία τῆς Ρωσίας στήν ἀπελευθέρωση τῶν βαλκανικῶν λαῶν καί ὅτι τά τελευταῖα χρόνια οἱ ἴδιοι, καί ἄλλοι ἐρευνητές, μελετοῦν τήν ἐσωτερική κατάσταση τῶν βαλκανικῶν λαῶν καί διαπιστώνουν ὅτι ἡ ἐσωτερική κατάσταση ἦταν ἡ αἰτία, χάρη στήν ὁποία ἀνδρώθηκαν τά ἀπελευθερωτικά κινήματα στούς βαλκανικούς λαούς³⁵. Οἱ ἴδιοι μελετητές στήν ἐρευνά τους σήμερα βλέπουν ὅτι ὁ Α. V. Fadeev, ἀντιπροσωπευτικός σοβιετικός ἐρευνητής τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος³⁶ πρὶν ἀπό τρεῖς δεκαετίες, "διογκώνει τήν ἀδυναμία τοῦ τσαρισμοῦ ὅταν ἀναφέρεται στίς πολεμικές καί διπλωματικές ἤττες του"³⁷. Ὁ γνωστός γιά τίς μελέτες του πάνω στήν Ἐπανάσταση τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τό 1821-1822 σοβιετικός ἐρευνητής G. L. Ἀῖς ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἐλληνική ἐπανάσταση γιά τήν ἀποτίναξη τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ ἔχει χαρακτηριστική ἐπαναστάσεως³⁸, ἐνῶ ὁ Ἀπ. Ε. Βακαλόπουλος διευκρινίζει ὅτι "ἡ ἰδέα τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως ξεκίνησε μέ τήν πρωτοβουλία ἰδίως τῶν ἀστῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ, τῶν μικροαστῶν,

34. AVPR, d. 6933, ll. 308, 316, 390. Παρακομπή τοῦ Α. Οὔτετα, L'Hétairie d'il y a cent cinquante ans, Balkan Studies 6 (1965) 260-261.

35. Β λ. σχετικά ὅπου καί περισσότερη βιβλιογραφία στή ρωσική γλώσσα: S. N. Kinjanina - V. A. Georgiev, Vostočnyj vorpros vo vnešnej politike Rossii pervoj poloviny XIX v., στό συλλογικό ἔργο: I to gi i z a d a č i i z u č e n i j a p o l i t i k i R o s s i i S o v e t s k a j a i s t o r i o g r a f i j a, Μόσχα (Nauka) 1981, σσ. 211-221.

36. A. V. Fadeev, Rossijska i vostočnoj krizis 20-h godov XIX v., Μόσχα 1958.

37. S. N. Kinjanina - V. A. Georgiev, ὁ. π., σ. 220.

38. S. N. Kinjanina - V. A. Georgiev, ὁ. π.

ἀλλά ὁ ἀγώνας πραγματοποιήθηκε μέ τίς δυνάμεις ὄλου τοῦ στρατευμένου ἔθνους καί ἰδίως τῶν βιοτεχνῶν, γεωργῶν καί βοσκῶν, γιατί αὐτοί ἀποτελοῦσαν καί τή μεγάλη πλειοψηφία του"³⁹.

Στό ἴδιο θέμα ἔχουμε νά παρατηρήσουμε ὅτι, ἡ πρόσφατη ἀνακοίνωση τοῦ φιλόλογου Γεώργη Παπαγεωργίου σέ συμπόσιο τοῦ 1981 στήν Ἀθήνα δέν περιέχει συμπεράσματα βασισμένα σέ ἀρχειακή ἔρευνα⁴⁰. Ἐνῶ ὁ Δημήτρης Λουλές ἀναφέρεται συχνά στά Ἄ ρ χ ε ῖ α Ἐ ξ ω τ ε ρ ι κ ῆ ς Π ο λ ι τ ι κ ῆ ς τ ῆ ς Ρ ω σ ῖ α ς⁴¹.

Τέλος, θά καταφύγουμε καί πάλι στούς σοβιετικούς ἐρευνητές, πού ἀναφέραμε, καί θά δοῦμε ὅτι ἔχουν τή γνώμη πῶς πολλά προβλήματα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ρωσίας χρήζουν περαιτέρω ἐρεύνης καί ἐρμηνείας⁴² ὅπως εἶναι: 1) Τό θέμα τῶν σχέσεων τῆς Ρωσίας μέ τούς βαλκανικούς σλαβικούς λαούς τῆ δεύτερη δεκαετία τοῦ 19. αἰ. 2) Ἡ ἱστορία τῶν ρωσοελληνικῶν σχέσεων τῆ δεύτερη καί τήν τρίτη δεκαετία τοῦ 19ου αἰ. καί 3) Ἡ ἀποστολή τοῦ Νικολάου Α' στό Λονδίνο τό 1844, κ.ἄ.⁴³.

Σάν συμπέρασμα θά σημειώναμε τό γεγονός ὅτι ὁ Ἕλληνας, τῶν ἀρχῶν τοῦ 19. αἰ. ὅπως μᾶς τόν παρουσίασε ὁ Ἴ. Φιλήμων, τό 1834, στήριξε ὅλες τίς ἐλπίδες του στή Ρωσία καί ἡ Ρωσία

39. Ἄπ. Ε. Βακαλόπουλος, ὁ. π., σ. 50.

40. Γιώργης Παπαγεωργίου, Ἡ Ρωσία καί τό Ἑλληνικό 1821, στό συλλογικό ἔργο: Κέντρο Μαρξιστικῶν Ἐρευνῶν: Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ Εἰκοσιένου Ἐπιστημονικό Συμπόσιο, 21-23 Μάρτη 1981, Ἀθήνα (Σύγχρονη Ἐποχή) 1981, σσ. 93-103.

41. Δημήτρης Λουλές, Ὁ ρόλος τῆς Ρωσίας στή διαμόρφωση τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους (Ἱστορικῆ μελέτη), Ἀθήνα (Σύγχρονη Ἐποχή 1981), σσ. 70. Βλ. καί τή μελέτη τοῦ Ἰδίου στά ρωσικά: (Dimitris Lules), Obrazovanie grečeskogo gosudarstva i Rossija (1821-1832), S o v e t s k o e S l a v j a n o v e d e n i e 1980, τεῦχος 3, σσ. 37-52. Πρβλ. καί τό ἄρθρο του: Ἡ ἔναρξη τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821 καί οἱ ἀντιδράσεις τοῦ βρετανικοῦ τύπου, Μυριόβελος 1961, τεῦχος 2, σσ. 19-23.

42. " ... ždut dal'nejšego issledovanija ...".

43. S.N. Kinjanina - V.A. Georgiev, ὁ. π., σ. 222. - Εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι τά συμπεράσματα αὐτά δημοσιεύονται ἕνα χρόνο μετά τήν ἔκδοση τοῦ δωδέκατου τόμου τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων καί ὅτι ἐπικεφαλῆς τοῦ συλλογικοῦ ἔργου εἶναι τό ἴδιο πρόσωπο μέ τό δωδέκατο τόμο: ὁ ἀκαδημαϊκός A.L. Naročnickij.

τόν μεταχειρίστηκε σάν αδελφό⁴⁴. "Άσχετα μέ τήν τοποθέτηση τοῦ Φιλήμονα, ἄσχετα μέ τήν κριτική μας τοποθέτηση ἀπέναντι στό Φιλήμονα, ὁ Ἕλληνας στούς ἀπελευθερωτικούς του ἀγῶνες εἶχε ἕναν ἀδελφό, βρῆκε συναντίληψη στό μέσο Ρῶσο, στό μεγάλο ρωσικό λαό. Ἀπό τά ἐγγράφα ὅμως τοῦ δωδέκατου τόμου δέ φαίνεται νά εἶχε συμπαράσταση τήν ἐπίσημη ἐξωτερική πολιτική τοῦ τσαρικοῦ καθεστῶτος τῆς Ρωσικῆς Αὐτοκρατορίας, τούλάχιστο τό 1821-1822.

44. " ... Ὁ Ἕλλην ὄχι μόνον δέν ἔχαιρε καμμίαν τιμήν πολιτικήν πλησίον τοῦ ἄλλου Κόσμου, ἀλλά καί ἐμισεῖτο, καταφρονούμενος καί μή κρινόμενος οὐδέ ἄξιος ταφῆς εἰς τόν θάνατόν του. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ Βορέως τόν μετεχειρίσθησαν ἐξ ἐναντίας ὡς ἕνα ἀδελφόν. Πλησίον τούτων εὔρεν οὗτος καταφύγιον εἰς τάς ἀμηχανίας του, περίθαλψιν εἰς τάς δυστυχίας του, εὐκόλως ἐμπορικῆς, τιμᾶς στρατιωτικῆς καί πολιτικῆς, καί ἐλπιδας σοβαράς περὶ τῆς μελλούσης τύχης του ..." Ἰ. Φιλήμονος, Δοκίμιον Ἱστορικόν περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, Ναυπλία 1834, σσ. 77-78.

R É S U M É

Constantin Papoulidis,

La Russie et la Révolution Grecque (1821-1822);
(`A l'occasion de la récente publication des documents tirés
des Archives de la Politique Extérieure de Russie).

Le XIIe tome de la serie; Vnešnjaja politika Rossii XIX i nacala XX veka; Documenty rossijskogo ministersva inostrannyh del; Moscou 1980, pp. 748, contient aussi des documents (Mars 1821 - Décembre 1822) qui se réfèrent à la Révolution Grecque (1821-1822).

L'auteur soutient que les éditeurs pouvaient présenter un plus grand nombre des documents sur la Révolution Grecque (1821-1822) tirés, non seulement des Archives de la Politique Extérieure de Russie, mais, aussi des autres archives soviétiques, à savoir: 1. Institut Russkoj Literatury - Puškinskij Dom - AN SSSR, 2. Central'nyj Gosudarstvennyi Istoričeskij Arhiv, 3. Central'nyj Gosudarstvennyj Arhiv Voenno-Morskogo Flota SSSR, 4. Central'nyj Gosudarstvennyj Voenno - Istoričeskij Arhiv et, 5. Gosudarstvennyj Arhiv Odesskoj Oblasti.